

ASSESSMENT AND FORECASTING OF THE IMPACT OF CLIMATE CHANGE ON THE LANDSCAPES OF THE FERGANA REGION

**ИҚЛИМ ЎЗГАРИШИ ФАРҒОНА ВИЛОЯТИ ЛАНДШАФТЛАРИГА ТАЪСИРИНИ
БАҲОЛАШ ВА ПРОГНОЗЛАШТИРИШ**

О.М.Қўзибоева –география фанлари доктори, профессор Қўқон давлат педагогика институти

Махкамов Жамшид Қўқон давлат педагогика институти тадқиқотчиси

O.M.Kuzibaeva -Doctor of Geography, Professor at the Kokand State Pedagogical Institute

Makhkamov Jamshid doctorate in Kokand State Pedagogical Institute

Аннотация

Иқлим ўзгариши оқибатида ландшафт комплексларини ўзгариши оқибатида қишлоқ хўжалик маҳсулотларига таъсири, ландшафт комплексларидаги ҳар бир компонентга таъсири, тупроқ деградацияси, ерларни шўрланиши, ер ости сув сатҳини кўтарилиши ва охир оқибат қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сифати ва сонига таъсир этиши ёритилган.

Таянч сўзлар: Иқлим ўзгариши, деградация, шўрланиш, эрозия, меёрий харорат

Аннотация

Освещается влияние изменения климата на сельскохозяйственную продукцию, вызванное изменением ландшафтных комплексов, влияние на каждый компонент ландшафтных комплексов, деградацию почвы, засоление земель, повышение уровня грунтовых вод и, в конечном итоге, влияние на качество и количество сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: изменение климата, деградация, солёность, эрозия, критическая температура

Annotation

The impact on agricultural products as a result of the change in landscape complexes as a result of climate change, the impact on a stream component in landscape complexes, soil degradation, land salinity, groundwater level rise and, ultimately, the impact on the quality and number of agricultural products are covered.

Keywords: climate change, degradation, salinity, erosion, critical temperature

Қириш Бугунги кунда табиий география фанлари олдида турган муаммоларнинг кўпчилиги унинг ўрганиш объекти ва предметининг

мураккаблиги, уни тадқиқ қилишнинг ўзига хослиги, ландшафтшунослик ва табиий география фани кишлоқ хўжалиги ва аҳоли истемол саватчани тўлдириш ва қондириш, турмуш тарзини яхшилаш учун хизмат қилади. Лекин, аҳоли табиий ландшафтларни ўзлаштириш жараёнида ундан оқилона фойдалана оляптими? Ёки ландшафтларни ўзлаштиришда уларни барқарорлиги сақланиб қолганми? Деган саволлар бутун инсоният олдида турган энг мухим муаммолардан бири саналади. Бугунги кунда юз бераётган иқлим ўзгариши ҳам ўздан-ўзи юзага келгани йўқ. Уни юзага келишида ҳам 2 хил сенарий кўриб чиқилаётган бўлса, 2-чиси бу албатта инсон омили эканлигини кўришимиз мумкин. Бугунги кунда иқлим ўзгариши ландшафт компонентлари ва комплексларига ўз таъсирини кўрсатиб ўлгурди. Масалан: унумдор тупроқ қатламини деградацияланишига, ер ости ва ер усти сув захиралари миқдори ва сифатига, ёғин миқдори ва ҳарорат кўрсаткичларига, био-хилмахилликка ўз салбий натижасини кўрсатиб келмоқда. Шундай экан инсониятнинг бугунги кундаги асосий вазифаси ландшафт компонентларини ўзлаштиришда эҳтиёткорона бўлишиш ва улардан самарали фойдаланишни талаб этади.

Республикамизда иқлим ўзгариши барча ландшафт компонентларига ўз таъсир кучини кўрсатиб бормоқда. Хар бир худуднинг иқлим ўзгариши ўртача ҳарорат меёрий кўрсаткичларидан ортиб кетиши ёки кескин совиши(анамал), ёғин миқдорини ортиши ёки жуда ҳам камайиб кетиши, шамоллар кучи, тезлиги ва такрорланиб туриши, тупроқ унумдорлиги кўрсаткичларига, тупроқ шўрланиш ҳолатига, ер ости ва ер усти сувларига , умумлаштириб айтадиган бўлсак Ер ландшафт қобиғининг барча компонент ва комплексларига ўз таъсир кучини кўрсатиб бормоқда.

Мавзуга оид адабиётлар тахлили Ландшафт комплексларини тадқиқ этиш ва улардан оқилона фойдаланиш бўйича Республикамиз бир қанча олимларини кўрсатиб ўтишимиз мумкин. Ш.Зокировнинг, “Кичик худудлар табиий географияси”, “Ландшафтшунослик”, Ю.Султоновнинг

“Ландшафтшунослик асослари”, А.Абдулқосимов ва бошқалар томонидан яратилган “Зарафшон ботиғи воҳа ландшафтлари ва геоэкологияси” номли монографияларини таҳлил қилсак барчаси ландшафтшуносликни ривожланиши, ландшафтлардан оқилона фойдаланиш ва уларни геоэкологик ҳолатини сақлаш каби масалалар ёритилганлигини кўришимиз мумкин.

Републикамиз иқлимий шароитига кўра географик ўрнига мослиги, яъни океан ва денгизлардан узоқдалиги, ёғинга нисбатан потенциал буғланишнинг юқорилиги, иқлимнинг кескин континенталлиги билан характерланади. Бу эса бугунги кундаги иқлим ўзгариши юз беришида ўз аксини кўрсатиб келмоқда.

Тадқиқот методологияси : Ҳозирги кунда иқлим ўзгариши шароитини юмшатиш Яшил иқтисодиётга ўтишнинг аҳамияти ортиб бормоқда. Иқлим ўзгариши оқибатини юмшатиш ва унга мослашиш учун қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштиришга ўз таъсирини кўрсатиб бораётганлиги сабабли уларни сальбий таъсири юмшатиш мақсадида керакли бўлган чора тадбирлар режаси ишлаб чиқилмоқда. Жуда кўп тадқиқотчиларнинг фикрига кўра иқлим ўзгариши натижасида табиий офатлар : жахон мамлакатларининг баъзиларида сув тошиши, ўрмон ёнғинлари, қурғоқчилик, экин майдонларининг дегредацияланиши, ҳароратнинг меърий кўрсаткичидан ортиши ёки совуши оқибатида табиий талофатлар 5-6 % ўсиб бормоқда. Бунинг натижасида ҳозирги кунда аҳоли сонини ортиб бораётган бир вақтда, аҳолини озиқ овқат га бўлган талабини ҳам қондириш инновацион ёндашувни талаб этади. Бунинг учун қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етказиш ва уларни аҳоли истемол босқичигача бўлган талабини қондириш ва экспортга йўналтиришни талаб этади.

Бу борада Президентимизнинг 2019 йил 23 октябрдаги ПФ-5853- сонли “Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида” ги

фармони кишлок хўжалик махсулотларини ва озиқ овқат саноатини ривожлатириш учун асос бўлади.

Хулоса ва таклифлар: Статистик маълумотларни таҳлил қилишимизда ҳозирги кунда озиқ-овқат махсулотлари интенстик ёндашув ва интенсиф хосил олишга қаратилганлиги сабабли истемол бозорида аста секин ўсиб бораётганлигини кўришимиз мумкин. Лекин бу кўрсаткич бир неча йилдан кейин ўзини оқломай қолиши мумкин. Баъзи бир тадқиқотчиларнинг фикрига кўра Сўх конуссимон ёйилмасида 50 йиллардан ўтиб озиқ –овқат хавфсизлиги кучайиб бориши башорат қилинмоқда. Бу асосан чучук сув еттишмаслиги билан юз бериши мумкин. Сабаби Жанубий Фарғонада жойлашган тоғ музликларини эриши билан боғлиқлигини кўришимиз мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ю.Султонов Ландшафтлар географияси Т.Ўқитувчи, 1974 88 б
2. М.М.Бабаджонова Ўзбекистон кишлок хўжалиги ва донли экинлар таҳлили “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” (Economics and Innovative Technologies) ilmiy elektron jurnali 2/2022, mart-aprel (№ 00058)
3. О Qo'ziboyeva, B Meliev, S Do'sbekov Farg'ona vodiysi janubiy-g'arbiy qismidagi o'simliklar dinamik (fenologik) o'zgarishining landshaft indikatsion tahlili - Samarqand davlat universiteti ilmiy ..., 2021
4. О Kuziboyeva Landscape-Land reclamations approach in the study of con^ al landscape complexes - The American Journal of Applied Sciences, 2020
5. О Qo'ziboyeva, Z Sherbayeva Janubiy farg 'ona daryolarining suv rejimiga iqlim o 'zgarishining ta'siri - Farg'ona davlat universiteti, 2024
6. QOZIBOYEVA Ozodxon, U ISAKOVA Landshaftlar dinamikasi va rivojlanishni tadqiq etishning ilmiy-amaliy masalalari - UzMU xabarlari, 2024